
КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

УДК 343.343.3

М. А. Самбор, к. ю. н.

**ХУЛІГАНСТВО ЯК СКЛАД ДІЯННЯ, ЩО ПЕРЕДБАЧАЄ ЮРИДИЧНУ
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ:
НА ШЛЯХУ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ**

Анотація. У статті автор розглядає підстави для застосування кримінальної відповідальності та адміністративної відповідальності за вчинення хуліганських дій. Вивчаються доктринальні погляди на підстави юридичної відповідальності за хуліганські дії. На підставі аналізу пропонується встановити один вид юридичної відповідальності за вчинення хуліганства, або ж деталізувати об'єктивну сторону даного діяння, що слугуватиме підставою для розмежування юридичної відповідальності за хуліганство.

Ключові слова: юридична відповідальність, кримінальна відповідальність, адміністративна відповідальність, правопорушення, хуліганство, об'єктивна сторона.

Н. А. Самбор, к. ю. н.

**ХУЛИГАНСТВО КАК СОСТАВ ДЕЯНИЯ, КОТОРЫЙ ПРЕДУСМАТРИВАЕТ
ЮРИДИЧЕСКУЮ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ: НА ПУТИ РЕФОРМИРОВАНИЯ
УГОЛОВНОЙ ЮСТИЦИИ**

Аннотация. В статье автор рассматривает основания для применения уголовной ответственности и административной ответственности за совершение хулиганских действий. Изучаются доктринальные взгляды на основания юридической ответственности за хулиганские действия. На основании анализа предлагается установить один вид юридической ответственности за совершение хулиганства, или детализировать объективную сторону данного деяния, что послужит основанием для разграничения юридической ответственности за хулиганство.

Ключевые слова: юридическая ответственность, уголовная ответственность, административная ответственность, правонарушение, хулиганство, объективная сторона.

М. А. Sambor, Candidate of Juridical Sciences

**HOOLIGANISM AS DEED THAT PROVIDES LEGAL LIABILITY:
TO REFORM THE CRIMINAL JUSTICE SYSTEM**

Abstract. The article examines the reasons for the application of criminal liability and administrative responsibility for committing violence. The doctrinal views based on the grounds of legal liability for hooliganism are investigated. One type of legal liability for committing hooliganism is suggested to envisage based on the analysis or detail the objective side of the act that will serve as a basis for differentiation of legal liability for hooliganism.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО І КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Keywords: *legal liability, criminal liability, administrative liability offense, disorderly conduct, the objective side.*

Постановка проблеми. Сучасне реформування кримінальної юстиції, яке охопило не лише процесуальну сферу, а й норми матеріального кримінального права, зумовило виникнення ряду суперечливих позицій, пов'язаних із сприйняттям новацій. Серед таких неоднозначних новел, які введено у законодавчу сферу стало поняття кримінального проступку. Перш за все неоднозначність його сприйняття пов'язана з тим, що кримінальний проступок, як поняття матеріального кримінального права, що встановлює підстави кримінальної відповідальності вперше на законодавчому рівні закріплено у Кримінальному процесуальному кодексі України від 13 квітня 2012 року (далі – КПК України) [6].

Таким чином виникла прогалина законодавчого регулювання, зумовлена відсутністю закону України про кримінальні проступки, оскільки саме такий законодавчий акт, виходячи з положень ст. 3 КПК України, мав би визначити перелік кримінальних проступків, дати законодавчу дефініцію цього поняття та, зрештою, визначити юридичний склад і перелік кримінальних проступків.

КПК України набрав чинності 19 листопада 2012 року, однак й до цього часу немає такого законодавчого акту, який би визначав поняття та склад кримінальних проступків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останнім часом питання, пов'язані із введенням у дію нового Кримінального процесуального кодексу України, особливостями кримінального провадження, стають предметом наукових досліджень широкого кола вчених-юристів. Свої дослідження даному аспекту юридичних проблем присвятили свої праці В. Пшонка, А. Портнов, В. Тацій, Л. Лобойко, Л. Удалова, В. Коваленко, В. Маляренко та інші. Значимість таких робіт аж ніяк не можна недооцінювати, оскільки останні спрямовані на дослідження актуальних з погляду юридичної науки та практики питань. Однак, більшість з них лише дотично аналізували питання кримінального проступку. Так, В. Маляренко запропонував віднести до кримінальних проступків усі адміністративні правопорушення, які мають судову юрисдикцію [7, с. 14]. За таких обставин у вказану когорту адміністративних проступків, які мають бути криміналізовані, на думку В. Маляренка, належить й дрібне хуліганство.

Виходячи зі сказаного, **метою** даної статті є дослідження складу адміністративного проступку та злочину, які встановлюють відповідальність за хуліганство, та можливості переведення дрібного хуліганства з адміністративного проступку у розряд кримінального проступку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Очевидно з чого слід розпочати дослідження – це об'єкт правопорушення, відповідальність за які передбачена ст. 173 Кодексу України про адміністративні правопорушення («Дрібне хуліганство») (далі – КУпАП) та ст. 296 Кримінального кодексу України («Хуліганство») (далі – КК України).

Об'єктом правопорушення за ст. 173 КУпАП є суспільні відносини у сфері громадського порядку. Громадський порядок – це обумовлена потребами суспільства система врегульованих правовими та іншими соціальними нормами система відносин, що складаються у громадських місцях в процесі спілкування людей, і яка має на меті забезпечення спокійної обстановки суспільного життя, но-

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО І КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

рмальних умов для праці і відпочинку людей, для діяльності державних органів, а також підприємств, установ та організацій [1, с. 334]. В. О. Навроцький вказує, що основний безпосередній об'єкт хуліганства – громадський порядок [3, с. 697]. Громадський порядок – це комплекс відносин між людьми, що склався у суспільстві, який забезпечує громадський спокій, недоторканість особистості та цілісність власності, нормальне функціонування державних та громадських інститутів. З точки зору коментованої статті Кримінального кодексу Російської Федерації, яка встановлює відповідальність за хуліганство (ст. 213 – зазначено нами – М. С.), не важливо, встановлені такі норми дотримання громадського порядку державою чи вимогами моралі [4, с. 541-542]. Внаслідок цього можемо зробити висновок про те, що як для складу адміністративного проступку за ст. 173 КУпАП, так і складу злочину за ст. 296 КК України, існує єдиний об'єкт посягання – громадський порядок, що являє собою сферу суспільних відносин, яка охороняється законом від протиправних посягань.

Більш за все розмежування цих двох протиправних діянь має відбуватися за об'єктивною стороною.

В. А. Ломако зазначає, що з об'єктивної сторони хуліганство є суспільне небезпечною дією, що грубо порушує громадський порядок. Особлива зухвалість і винятковий цинізм є основними і обов'язковими показниками грубого порушення громадського порядку. Особлива зухвалість – це нахабне поведіння, буйство, бешкетування, поєднане з насильством, що спричинило тілесне ушкодження, чи знуцання над потерпілим, знищення або пошкодження майна, тривале порушення спокою громадян, зрив масового заходу, тимчасове порушення нормальної діяльності установи, підприємства, організації або громадського транспорту тощо. Винятковий цинізм – це демонстративна зневага щодо норм моральності, наприклад, груба непристойність, публічне оголення, знуцання над хворими, немічними особами, які перебувають у безпорадному стані та ін. Для кваліфікації вчиненого хуліганства за ч. 1 ст. 296 КК України достатньо наявності в діях винної особи одної з цих ознак – особливої зухвалості або виняткового цинізму [2].

В. І. Олефір стверджує, що відмінною особливістю дрібного хуліганства від хуліганства, що наказується в кримінальному порядку, є те, що воно не має характеру грубого порушення громадського порядку, яке причиняє суттєву шкоду суспільним відносинам, правовим та законним інтересам громадян. Дрібне хуліганство необхідно відрізнити від таких схожих дій, як самоправство, приниження гідності, нанесення побоїв, або інших проступків, які мають наслідком адміністративну відповідальність (поява у нетверезому стані у громадських місцях, порушення правил руху і т. ін.) [1, с. 334].

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони адміністративного правопорушення є місце його скоєння, а саме – громадське місце [1, с. 335]. В. О. Навроцький стверджує, що Кримінальний кодекс не пов'язує наявність хуліганства з його вчиненням у громадських місцях [3, с. 697].

Кримінально караним є грубе порушення громадського порядку. Грубість порушення громадського порядку визначається з урахуванням місця вчинення хуліганських дій, їх тривалості, кількості і характеристики потерпілих, ступеня порушення їхніх прав та законних інтересів тощо. Таким чином, грубе порушення громадського порядку має місце тоді, коли йому заподіюється істотна шкода,

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО І КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

коли хуліганство пов'язане з посяганням та інші правоохоронювані цінності, задля збереження яких підтримується громадський порядок, коли це зачіпає важливі інтереси чи інтереси багатьох осіб, коли відновлення порядку вимагає значних, тривалих зусиль [3, с. 697].

Перший заступник голови Верховного суду РФ В. І. Радченко вказує, що явна неповага до суспільства означає умисне порушення встановлених у ньому правил поведінки, яке носить демонстративний характер. Воно може проявлятися, наприклад, у безладдях, принизливому ставленні до громадян, тривалому характері посягання, наполегливому, не дивлячись на зауваження, вчиненні суспільно небезпечних дій [4, с. 542]. Ст. 296 КК України, яка встановлює кримінальну відповідальність за хуліганство, зазначає, що кримінальна відповідальність настає за грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом. Таким чином основною ознакою кримінально караного хуліганства є грубість. Разом з цим такі діяння конкретно не визначаються. Очевидно це може бути зумовлено тим, що хуліганство може виражатися у надзвичайно різноманітних діяннях. Фактично це характерно як для кримінально караного, так і адміністративно караного хуліганства.

Конкретні прояви цього правопорушення надзвичайно різноманітні. Таке розмаїття законодавець визначив терміном «інші подібні дії», до яких необхідно віднести: насильницьке вторгнення в громадські місця всупереч забороні певних осіб, які слідкують за порядком; безпідставне порушення спокою громадян телефонними дзвінками, лихослів'я по телефону; співання непристойних пісень; вигуки, свист під час демонстрації кінофільмів; ґвалт, крики з хуліганських мотивів біля вікон громадян у нічний час; справляння природних потреб у не відведених для цього місцях; поява у громадському місці в оголеному вигляді; самовільна без потреби зупинка комунального транспорту; нанесення непристойних малюнків на тротуари, стіни, паркани, двері чи вчинення написів нецензурного змісту; неправдиве повідомлення про смерть родичів, знайомих, якщо це не призвело до тяжких наслідків; грубе порушення черг, яке супроводжується ображенням громадян та проявленням неповаги до них; знищення або пошкодження з хуліганських мотивів якого-небудь майна у незначних розмірах тощо [1, с. 335].

У Постанові Пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 2006 року № 10 «Про судову практику у справах про хуліганство» вказується, що якщо таке порушення не супроводжувалось особливою зухвалістю або винятковим цинізмом, його необхідно кваліфікувати як дрібне хуліганство за ст. 173 Кодексу України про адміністративні правопорушення [5].

Відтак, межа між адміністративним проступком і кримінально караним діянням, які виступають підставою для застосування юридичної відповідальності за хуліганство настільки розмита, що її встановити практично неможливо (за виключенням коли хуліганство супроводжується іншими протиправними діяннями, наприклад, заподіянням тілесних ушкоджень тощо). У переважній більшості межування цих складів правопорушень законодавець відносить до внутрішнього переконання уповноваженої посадової особи, яка має право складати адміністративні правопорушення або відкривати кримінальне провадження. На наш погляд це некоректно. Ми фактично маємо одну підставу та дві відповідальності.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО І КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

При цьому яку відповідальність застосовувати, вирішує одна особа (навіть не суд), звідси підтверджується народна приказка «закон, як дишло...» продовження якої всім відомо.

Висновки. Ураховуючи вищевикладене, вважаємо, що необхідно виключити із законодавчої практики факти встановлення різних видів юридичної відповідальності за одну й ту ж підставу. Тому, вважаємо за необхідне при прийнятті Закону України про кримінальні проступки врахувати ці обставини та включити до його змісту норми, які встановлюватимуть відповідальність за хуліганство, разом з цим виключити такий склад із переліку адміністративних проступків. Або ж, як варіант, деталізувати у нормах, які встановлюють заборони, юридичні склади правопорушень, за які встановлюється юридична відповідальність, а відтак до особи застосовуються заходи державного примусу. Такий підхід гарантуватиме однозначний підхід до застосування видів юридичної відповідальності, усуне можливі зловживання з боку посадових осіб під час прийняття рішень про застосування того чи іншого виду юридичної відповідальності.

Література

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Науково-практичний коментар / [Р. А. Калюжний, А. Т. Комзюк, О. О. Погрібний та ін.]. – [2-ге вид.]. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 655 с.
2. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.]; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К.: Концерн «Видавничий Дім «ІнЮре», 2003. – 1196 с.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [А. М. Бойко, Л. П. Брич, В. К. Гришук та ін.]; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – [3-тє вид., переробл. та доповн.]. – К.: Атака, 2003. – 1056 с.
4. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / [Г. Н. Борзенков, В. П. Верин, Б. В. Волженкин и др.]; отв. ред. В. М. Лебедев. – [6-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Юрайт-Издат, 2007. – 944 с.
5. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 2006 року № 10 «Про судову практику у справах про хуліганство» [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/va010700-06>.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України»: чинне законодавство з 19 листопада 2012 року: (офіц. текст). – К.: Паливода А. В., 2012. – 382 с.
7. Маляренко В. До питання доктрини кримінальної юстиції// В. Маляренко // Право України. – 2009. – № 2. – С. 11-23.